

Σύγκριση

Τόμ. 1 (1989)

Συγκριτική Γραμματολογία: Εισαγωγή

Γιώργος Βελουδής

doi: [10.12681/comparison.3](https://doi.org/10.12681/comparison.3)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βελουδής Γ. (1989). Συγκριτική Γραμματολογία: Εισαγωγή. *Σύγκριση*, 1, 11-14.
<https://doi.org/10.12681/comparison.3>

Συγκριτική Γραμματολογία

Εισαγωγή

Στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο μεγάλος "Γέρος της Βαϊμάρης" προ-
ϊδεάστηκε και προανάγγειλε, κάτω από την επίδραση των ουτοπικών σοσιαλιστι-
κών δοξασιών του Saint-Simon και του A. Smith, τη σύγκλιση και, τελικά, τη σύ-
ντηξη των τοπικών, εθνικών λογοτεχνιών σε μια μεγάλη "παγκόσμια λογοτεχνία"
("Weltliterature"). Το νεολογισμό αυτό χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ο Goethe
στις συνομιλίες του με τον Eckermann (31.1.1827) και στα αμέσως επόμενα
χρόνια τον περιέγραψε με τρόπο που φανερώνει τη ρεαλιστική, ιστορική βάση
του "οράματός" του: Τη μελλοντική δημιουργία μιας "παγκόσμιας λογοτεχνίας"
ο Goethe την καθόρισε ως απόρροια και συνάρτηση της επέκτασης της διεθνούς
επικοινωνίας και της παγκόσμιας ανταλλαγής εμπορευμάτων, μ' άλλα λόγια
της ανάπτυξης και της παγκόσμιας εξάπλωσης του καπιταλισμού.

Η αρχόμενη πραγματοποίηση του "οράματος" του Goethe στον αιώνα μας
κάνει ακόμα εντονότερη την ύπαρξη του διεθνούς χαρακτήρα, το διαρκώς αυξα-
νόμενο "εξωτερικό εμπόριο" μεταξύ των τέως "εθνικών" λογοτεχνιών - και πολι-
τισμών - και, ταυτόχρονα, ακόμα πιο αδήριτη την αναγκαιότητα για την επι-
στημονική μελέτη της λογοτεχνίας σε υπερεθνικό επίπεδο. Την αναγκαιότητα
αυτή κάνει υποχρέωση και πρόγραμμά της η Συγκριτική Γραμματολογία.

Τον αντίστοιχο με τον ελληνικό περιφραστικό όρο για τη σήμανση του γραμ-
ματολογικού αυτού κλάδου χρησιμοποίησαν, για πρώτη φορά στα γαλλικά
("Littérature Comparée"), οι γάλλοι γραμματολόγοι στις πρώτες δεκαετίες του
19ου αιώνα πάνω στο υπόδειγμα "Anatomie comparée" (1800). Σύμφωνα με το
γαλλικό αυτό πρότυπο, που επικράτησε γρήγορα στη χώρα της καταγωγής του,
πλάστηκαν στις επόμενες δεκαετίες τ' αντίστοιχά του στις κυριότερες ευρωπαϊ-
κές γλώσσες, που πέρασαν, και αυτά, τον ίδιο αιώνα, στους τίτλους βιβλίων,
μελετών και ειδικών του νέου κλάδου περιοδικών: ιταλ. "Letteratura comparata"
αγγλ. "Comparative Literature" γερμ. "Vergleichende Literaturwissenschaft" ρωσ.
"Sравnitel'noje literaturovedenije".

Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται, σήμερα ακόμα, ο όρος "Συγκριτική φιλολογία",
πρώτος χρήστης του οποίου υπήρξε, πιθανότατα, ο Κ. Παλαμάς ("Η κριτική και
ο Σολωμός", 1903). Ωστόσο, ο όρος "Συγκριτική γραμματολογία", του οποίου το
ουσιαστικό είχε ήδη χαραχτεί στα μέσα του 19ου αιώνα από τον Κ. Ασώπιο,
χρησιμοποιήθηκε ήδη στα 1860 από τον Ι. Πολυλά στην περισπούδαστη απάντη-
σή του στον αντισολωμικό λίβελλο του Σπ. Ζαμπέλιου ("Πόθεν η μυστικοφοβία

του κ. Σπ. Ζαμπελίου", 1860).

Προβληματική παραμένει ακόμα, εκτός από την "αναρχία" που επικρατεί στη σχετική μ'αυτήν επιστημονική ορολογία, και η οριοθέτηση και αυτοσυνείδηση της Συγκριτικής Γραμματολογίας ως ιδιαίτερου επιστημονικού κλάδου: Αν για την οριοθέτηση ενός επιστημονικού κλάδου απαιτείται η εφαρμογή τριών κριτηρίων, του ιδιαίτερου αντικειμένου (πεδίου έρευνας), της ιδιαίτερης μεθόδου και της ιδιαίτερης οπτικής γωνίας, τότε η Συγκριτική Γραμματολογία ορίζεται μόνο με βάση το τρίτο: Η Συγκριτική Γραμματολογία δεν έχει ιδιαίτερες επιστημονικές μεθόδους, διαφορετικές από εκείνες της Εθνικής Γραμματολογίας, ούτε διαφορετικό αντικείμενο (=λογοτεχνία/γραμματεία). Σε αντιπαράθεση όμως με την Εθνική, η Συγκριτική Γραμματολογία έχει μια ιδιαίτερη, διεθνή οπτική γωνία, που είναι συνάρτηση της διεύρυνσης της "υλικής" της βάσης σε περισσότερες από μια εθνικές λογοτεχνίες. Ωστόσο, και στη Συγκριτική Γραμματολογία η ερευνητική πράξη δεν μπορεί παρά να έχει ως αφετηρία της μια ορισμένη εθνική λογοτεχνία.

Οπωσδήποτε, οι συγκριτικές γραμματολογικές σπουδές είχαν στην Ευρώπη μια μακρά προϊστορία, πολύ πριν και ανεξάρτητα από την πρώτη χρήση του όρου "Συγκριτική γραμματολογία" ("*Littérature comparée*") στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα: Ήδη στα 1598 είχε συγκρίνει ο Francis Meres τους άγγλους με τους αρχαίους έλληνες, τους λατίνους και τους ιταλούς ποιητές ("*A Comparative Discourse of Our English Poets with the Greek, Latin and Italian Poets*", 1598)* πάνω σε συγκριτική βάση διεξάχτηκε, έναν και δύο αιώνες αργότερα, η διαμάχη γύρω από τους "αρχαίους" και τους "νεότερους", που άναψε το ομότιτλο βιβλίο του Charles Perrault ("*Parallèle des Anciens et des Modernes*", 4 τόμοι, 1688-1697)* συγκριτολογικό χαρακτήρα θα έχουν, πολύ περισσότερο, και η λογοτεχνική κριτική του Lessing ("*Hamburgische Dramaturgie*", 1768-1769), ο παραλληλισμός της αγγλικής με τη γερμανική ποίηση από το Herder ("*Von der Ähnlichkeit der mittleren englischen und deutschen Dichtkunst*", 1777) ή η σύγκριση ενός λογοτεχνικού θέματος στους αρχαίους και νεότερους ποιητές από τον A.W.Schlegel ("*Comparaison entre la Phèdre de Racine et celle d' Euripide*", 1807).

Η συγκρότηση της "Συγκριτικής γραμματολογίας" ως επιστήμης το 19ο αιώνα, στη Γαλλία πρώτα, στη Γερμανία και τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες αργότερα, βρίσκεται, όπως είδαμε, σε συνάρτηση με την επέκταση του καπιταλισμού και της αποικιοκρατίας από την εποχή αυτή. Για το λόγο αυτό, μια μεγάλη σειρά μελετών του τύπου "Η επίδραση του Μολιέρου στη... λογοτεχνία", ιδιαίτερα στην πρώτη κοιτίδα τους, τη Γαλλία, πρόβαλλαν τον κυρίαρχο ρόλο του πολιτισμικού "πομπού" πάνω στη λογοτεχνία του "δέκτη", της όχι πάντα και οπωσδήποτε υπανάπτυκτης "αποικίας".

Ωστόσο, η νεότερη ανάπτυξη της "Συγκριτικής γραμματολογίας" και η εγκαθίδρυσή της σε άλλες, μη κυρίαρχες χώρες και λογοτεχνίες συνετέφερε, ιδιαίτερα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μια μετατόπιση της οπτικής γωνίας από τον πολιτισμικό "πομπό" στο λογοτεχνικό "δέκτη" και, ταυτόχρονα, τη διεύρυνση της συγκριτικής γραμματολογικής έρευνας σε ποικιλότατους τομείς συγκριτικών εργασιών.

Έτσι, η Συγκριτική Γραμματολογία εκτείνεται σήμερα πολύ πέρα από την ανίχνευση των "καθαρών" επιδράσεων από έργο σε έργο και από λογοτέχνη σε λογοτέχνη σ' ένα ευρύτατο φάσμα έρευνας, που συμπεριλαμβάνει όλους τους τομείς των διεθνών πολιτισμικών σχέσεων και των παραγόντων ή μεσολαβητών τους, καθώς και τις σχέσεις της λογοτεχνίας μ' ένα πλήθος εξωλογοτεχνικών φαινομένων κι εκδηλώσεων:

1. Γλώσσα. Η γλωσσική επικοινωνία μεταξύ εθνικού πομπού και εθνικού δέκτη: Λεξικά, γραμματικές, εγχειρίδια διδασκαλίας της γλώσσας του πομπού στη χώρα του δέκτη.
2. Ιδρύματα. Σχολεία και άλλα εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και επιστημονικά ιδρύματα του ξένου "πομπού" στη χώρα του "δέκτη".
3. Μεταφράσεις. Οργάνωση και τρόπος της μετάφρασης στη χώρα του δέκτη. Ιστορία και θεωρία της μετάφρασης.
4. Περιοδικά ειδικευμένα στη μετάφραση και διάδοση ξένης λογοτεχνίας στη χώρα του δέκτη.
5. Λογοτεχνική κριτική και επιστημονική-γραμματολογική έρευνα της λογοτεχνίας του "πομπού" στη χώρα του "δέκτη".
6. Περιηγήσεις-ταξίδια. Ο ρόλος των περιηγητών-ταξιδιωτών για τη μετακένωση του ξένου πολιτισμού και της ξένης λογοτεχνίας στη χώρα υποδοχής.
7. Εικόνα (image) της χώρας/του πολιτισμού του "πομπού" στη χώρα του "δέκτη".
8. Πρόσληψη και επίδραση των ξένων φιλοσοφιών και ιδεών στη χώρα του "δέκτη" και τη λογοτεχνία της.
9. Σχέσεις της "λόγιας" με τη "λαϊκή" λογοτεχνία και κουλτούρα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
10. Σχέσεις της λογοτεχνίας με τις άλλες τέχνες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
11. Επιβίωση και επίδραση της αρχαίας κλασικής λογοτεχνίας και μυθολογίας στις νεότερες εθνικές λογοτεχνίες.

Τη μεταβολή από τη Συγκριτική (και την Εθνική) στη Γενική Γραμματολογία

σημασιοδοτεί ήδη μια άλλη σειρά γραμματολογικών μελετών σε διεθνές επίπεδο:

- 1. Λογοτεχνικά/καλλιτεχνικά/φιλοσοφικά ρεύματα.*
- 2. Περίοδοι, εποχές, γενιές.*
- 3. Θέματα και μοτίβα.*
- 4. Γένη και είδη.*
- 5. Λογοτεχνικές μορφές, τρόποι και τεχνικές, μετρικά συστήματα.*
- 6. Λογοτεχνική θεωρία, κριτική και υφολογία.*